ISNN 3030-3907

2026/3
VOLUME 4

DEVELOPMENT OF SCIENCE

ILMIY JURNAL

Development of science

Ilmiy jurnal

2026/3 VOLUME 4

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Асадова Раъно Дилмуратовна
Тошкент Давлат техника университети доценти

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

LOTIN TILIDA RANG NOMLARI VA ULARNING TERMINOLOGIK AHAMIYATI

Davurova Soxiba Usanboevna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti **Tillar kafedrasi stajyor-assistenti.**
Eshbòriyeva Robiya Ziyodullayevna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti Pediatriya fakulteti 108-guruh talabasi
Rajabova Dilnoza Rustamovna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti Pediatriya fakulteti 108-guruh talabasi
Kalbayeva Xurliman Kalmirzayevna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti Pediatriya fakulteti 108-guruh talabasi

Annotatsiya. Lotin tili tibbiyot, biologiya va farmatsiya sohalarida keng qo‘llaniladigan ilmiy terminologiyaning muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa rang nomlari ko‘plab ilmiy terminlar tarkibida uchrab, ularning semantik mazmunini aniqlashtirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada lotin tilida rang nomlarining shakllanishi, ularning morfologik va semantik xususiyatlari hamda tibbiy va biologik terminologiyadagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, albus, niger, ruber, flavus, viridis, caeruleus kabi rang bildiruvchi lotincha so‘zlar ko‘plab klinik va anatomik terminlar tarkibida qo‘llanadi. Shuningdek, rang nomlari ko‘pincha morfologik belgi, patologik o‘zgarish yoki biologik xususiyatni ifodalash uchun ishlatiladi. Rang terminlari ilmiy terminologiyada aniqlik va tasviriylikni ta’minlab, tibbiy tashxis va ilmiy tavsiflarda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: lotin tili, rang nomlari, tibbiy terminologiya, biologik terminlar, morfologiya, semantika, ilmiy til.

Аннотация. Латинский язык является одним из важнейших источников научной терминологии, широко используемой в медицине, биологии и фармации. Особое место занимают названия цветов, которые часто встречаются в составе научных терминов и помогают уточнять их семантическое значение. В данной статье анализируются особенности формирования названий цветов в латинском языке, их морфологические и семантические характеристики, а также значение в медицинской и биологической терминологии. Результаты исследования показывают, что такие латинские слова, обозначающие цвета, как albus, niger, ruber, flavus, viridis, caeruleus, широко используются в составе клинических и анатомических терминов. Кроме того, названия цветов нередко применяются для обозначения морфологических признаков, патологических изменений или биологических особенностей. Цветовые термины обеспечивают

ISSN 3030-3907

точность и наглядность научной терминологии и играют важную роль в медицинской диагностике и научном описании.

Ключевые слова: латинский язык, названия цветов, медицинская терминология, биологические термины, морфология, семантика, научный язык.

Abstract. The Latin language is one of the most important sources of scientific terminology widely used in medicine, biology, and pharmacy. Color names occupy a special place in this system, as they frequently appear in scientific terms and help clarify their semantic meaning. This article analyzes the formation of color names in the Latin language, their morphological and semantic characteristics, and their significance in medical and biological terminology. The results of the study show that Latin words denoting colors such as albus, niger, ruber, flavus, viridis, and caeruleus are widely used in many clinical and anatomical terms. In addition, color names are often used to describe morphological features, pathological changes, or biological characteristics. Color terms ensure accuracy and descriptiveness in scientific terminology and play an important role in medical diagnosis and scientific description.

Keywords: Latin language, color names, medical terminology, biological terms, morphology, semantics, scientific language.

KIRISH.

Lotin tili asrlar davomida ilm-fan, tibbiyot va biologiya sohalarining asosiy terminologik manbasi bo‘lib xizmat qilib kelmoqda. Bugungi kunda ham ilmiy terminologiyaning katta qismi aynan lotin tiliga asoslangan. Ayniqsa anatomik, klinik va biologik terminlarning ko‘pchiligi lotincha ildizlardan tashkil topgan.

Ilmiy terminologiyada rang nomlari alohida ahamiyatga ega. Rang tushunchalari ko‘pincha biologik tuzilmalarning morfologik belgilarini, patologik jarayonlarni yoki kimyoviy moddalar xususiyatlarini ifodalash uchun qo‘llaniladi. Masalan, anatomiyada substantia nigra (qora modda), dermatologiyada leukoderma (oq dog‘lar), gematologiyada rubra bilan bog‘liq terminlar ishlatiladi.

Rang nomlari ilmiy terminologiyada tasviriylikni kuchaytiradi va muayyan obyektni boshqa obyektlardan farqlash imkonini beradi. Shuningdek, ular klinik diagnostika jarayonida ham muhim rol o‘ynaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi — lotin tilida rang nomlarining shakllanishini, ularning semantik va terminologik xususiyatlarini hamda ilmiy terminologiyadagi ahamiyatini o‘rganishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR

ISSN 3030-3907

Tadqiqot jarayonida lotin tili grammatikasi, tibbiy terminologiya va biologik nomenklaturaga oid ilmiy manbalar o‘rganildi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

terminologik tahlil usuli;

qiyosiy-lingvistik metod;

tavsifiy metod;

ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish.

Material sifatida tibbiy lotin tili bo‘yicha darsliklar, biologik nomenklatura qo‘llanmalari va terminologik lug‘atlar tanlab olindi. Rang bildiruvchi lotincha terminlar aniqlanib, ularning morfologik tuzilishi va semantik ma’nolari tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijasida lotin tilida rang nomlari ilmiy terminologiyada keng qo‘llanilishi aniqlangan. Eng ko‘p uchraydigan rang terminlari quyidagilar hisoblanadi:

1-Jadval

Rang nomi	Ma’nosi	Terminologik qo‘llanishi
Albus	oq	corpus albicans
Niger	qora	substantia nigra
Ruber	qizil	medulla rubra
Flavus	sariq	febris flava
Viridis	yashil	chlorophyllum viride
Caeruleus	ko‘k	naevus caeruleus

Rang terminlari ko‘pincha anatomik tuzilma yoki patologik jarayonni tavsiflash uchun ishlatiladi.

Masalan:

substantia nigra — bosh miyaning qoramtir rangdagi qismi;

corpus luteum — sariq tana;

medulla rubra — qizil suyak iligi.

Shuningdek, rang terminlari botanika va zoologiyada ham keng qo‘llanadi. Biologiyada organizmlarni tavsiflashda rang belgisi muhim identifikatsion omil hisoblanadi.

Masalan:

Rosa rubra — qizil atirgul

Pinus nigra — qora qarag‘ay

MUHOKAMA

Ilmiy terminologiya tizimida rang nomlari muhim semantik va tavsifiy vazifani bajaradi. Ayniqsa lotin tilida ranglarni ifodalovchi terminlar anatomik,

ISSN 3030-3907

klinik va biologik terminologiyaning shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Rang nomlari ko‘pincha muayyan obyektning tashqi ko‘rinishini, morfologik tuzilishini yoki patologik o‘zgarishlarini ifodalash uchun qo‘llanadi. Shu sababli rang terminlari ilmiy tavsiflarda aniqlik va tasviriylikni ta’minlovchi muhim lingvistik vosita hisoblanadi.

Lotin tilida ranglarni bildiruvchi asosiy so‘zlar qatoriga albus (oq), niger (qora), ruber (qizil), flavus (sariq), viridis (yashil), caeruleus (ko‘k) kabi terminlar kiradi. Ushbu terminlar ko‘plab anatomik va klinik atamalar tarkibida uchraydi. Masalan, substantia nigra atamasi bosh miyaning qoramtir rangga ega bo‘lgan qismi nomini bildiradi. Xuddi shuningdek, corpus luteum (sariq tana) atamasi ayollarning reproduktiv tizimida hosil bo‘ladigan tuzilmani ifodalaydi. Bu terminlar obyektning rang xususiyatiga asoslanib nomlangan bo‘lib, ilmiy tasniflash jarayonida muhim ahamiyatga ega.

Rang terminlarining qo‘llanilishi nafaqat anatomiyada, balki klinik tibbiyotda ham keng uchraydi. Masalan, dermatologiyada terining rang o‘zgarishlari ko‘plab kasalliklarning diagnostik belgisi hisoblanadi. Shu sababli erythema (qizarish), cyanosis (ko‘karish), leukoderma (oq dog‘lar) kabi terminlar tibbiy terminologiyada faol qo‘llaniladi. Bu terminlar ko‘pincha yunon tilidan kelib chiqqan bo‘lsa-da, ular lotinlashtirilgan shaklda tibbiy terminologiyada mustahkam o‘rin egallagan.

Biologik nomenklaturada ham rang nomlari muhim rol o‘ynaydi. O‘simlik va hayvonlarning ilmiy nomlarida rang belgisi ko‘pincha ularning tashqi ko‘rinishini tavsiflash uchun ishlatiladi. Masalan, Rosa rubra (qizil atirgul), Pinus nigra (qora qarag‘ay) kabi terminlar rang xususiyatiga asoslangan holda shakllangan. Bunday terminlar biologik tasniflash jarayonida muhim identifikatsion belgi sifatida xizmat qiladi.

Rang terminlari farmatsevtika va kimyo sohalarida ham qo‘llaniladi. Masalan, ayrim dorivor moddalar yoki kimyoviy birikmalar rang xususiyatiga qarab nomlanadi. Bu esa ilmiy tavsiflarda moddalarni aniqlash va farqlash jarayonini osonlashtiradi.

Shuningdek, rang nomlari terminologiyada metaforik va semantik vazifani ham bajaradi. Ba’zi terminlarda rang obyektning haqiqiy rangini emas, balki uning funksional yoki patologik xususiyatini ifodalashi mumkin. Masalan, morbus caeruleus atamasi yurak nuqsonlari bilan bog‘liq kasalliklarni ifodalashda ishlatiladi. Bu yerda rang kasallik natijasida yuzaga keladigan simptomni ifodalaydi.

Zamonaviy ilmiy terminologiyada ingliz tili keng qo‘llanilayotgan bo‘lsa ham, rang terminlarining asosiy manbasi sifatida lotin tili o‘z ahamiyatini saqlab

ISSN 3030-3907

qolmoqda. Bu holat lotin terminologiyasining universalligi va ilmiy an’analarga asoslanganligi bilan izohlanadi. Shu sababli tibbiyot, biologiya va farmatsevtika sohalarida rang nomlari asosida shakllangan terminlar xalqaro miqyosda tushunarli bo‘lib qolmoqda.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, lotin tilida rang nomlari ilmiy terminologiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular nafaqat obyektning tashqi xususiyatlarini tavsiflaydi, balki ilmiy tasniflash, diagnostika va tavsif jarayonlarida ham muhim rol o‘ynaydi.

XULOSA

Lotin tilidagi rang nomlari ilmiy terminologiyada muhim ahamiyatga ega. Ular biologik, tibbiy va farmatsevtik terminlarning tarkibida keng qo‘llanadi hamda obyektlarning morfologik xususiyatlarini aniq ifodalashga yordam beradi.

Rang terminlari ilmiy tavsiflarda aniqlik va tasviriylikni ta’minlaydi. Shu sababli tibbiyot va biologiya sohalarida lotin tilini o‘rganish terminologiyani to‘g‘ri tushunish va qo‘llash uchun muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Boliyev M.N. Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2011.
2. Rustamova S.Sh., Saydullayeva M.A., Abdullayeva R.M., Israilova M.N., Yuldasheva D.D. Lotin tili va tibbiy terminologiya. – Toshkent, 2017.
3. Umarov X.T. Lotin tili va tibbiy-farmatsevtik terminologiya asoslari. – Toshkent, o‘quv qo‘llanma.
4. Xo‘jayeva L.U., Zohidova X., Rahmatullayeva Z. Lotin tili. – Toshkent, 2005.
5. 5.Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi. – Tibbiyot kollejlari uchun darslik. – Toshkent.
6. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва: Медицина.
7. Базарова Л.Х., Суюндиков П.С., Холматов Х.Х. Латинский язык. – Ташкент: Медицина.
8. Цисык А.З. Латинский язык для медицинских вузов. – Минск: БГМУ.
9. Носачёва М.И. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва.
10. Дадуева А.А. Латинская фармацевтическая терминология. – Иркутск: ИГМУ.

ISSN 3030-3907